

KOSSUTH LAJOS LEVELE DEÁK FERENCHEZ

Páris, 1867. május 22.

Barátom!

Engedd meg e megszólítást azon mult emlékének nevében, mely a hosszú számkivetés keservei, a hazafi bánat és családi bú minden súlya alatt előttem mindig szent maradt.

Mi nemcsak elvrokonok, de barátok is valánk, a szó nemesebb értelmében férfikorunk szebb szakán keresztül, midőn még egy irányban haladtunk a hazafiui köteleesség ösvényén.

Együtt állottunk őrt a nemzet jogai mellett az 1848-ki válság előestéjén, midőn mint miniszter társak közegyetértéssel megköveteltük a bécsi udvartól s kormánytól, hogy „hazánknak törvényes önállása és szabadsága minden tekintetben, a *pénz- és hadügyek önálló, független és minden idegen avatkozástól ment kormányzatát is világosan oda érve, nyiltan elismerve és megóva legyen*”.

És együtt izentük meg e jogszerű követelés folytán a bécsi kormánynak, hogy: „az összes nemzettel egyetértőleg változhatlanul el vagyunk határozva, a *magyar nemzetnek önállásából semmi áron egy hajszálnyit sem engedni, s a szövetséges barátságra hasonló barátsággal, ellenzékeskedésre jogszerű visszatorlással felelni*”.

A perc csakhamar elkövetkezett, midőn választanunk kellett, ha bevált-suk-e a jogszerű visszatorlás változhatlannak nyilatkoztatott határozatát, vagy védtelenül fogadjuk a halálos csapást, mit az önkény hazánk nemzeti s állami életére mért.

Te, mert nem bíztál nemzetünk erejében, a visszavonulást választottad.

Én azok soraiba állottam, kik istenbe, jogaikba s önmagukba bízva, az ellenséges megtámadásra jogszerű visszatöreléssel feleltek, miként ezt együtt, a nemzet nevében, a hatalomnak megizentük volt.

Nem dicstelen a lap, melyet a magyar nemzet ez elhatározás folytán a történelem könyvébe igtatott. S habár egy idegen nagyhatalom jogtalan fegyvereinek súlya alatt sikerült is az árulásnak nemzetünk önbizalmát megrendíteni s a megrendített önbizalommal karját elzsibbasztani: – a hősiességet, melylyel jogait védte volt, csodálattal kísérte a világ; nem érdemlett bukásának rokonszenvvvel adózott, s nemzetünk életrealóságának amaz óriási revelatioja – melynél a sikerhez csak egy kissé több kitartás hiányzott – annyit mindenestre eredménye, hogy úgy a hatalmak politikájában, mint a népek érzelmeiben, a magyar nemzet, még bukásában is, azon öncélú életerős tényezők közé lőn sorolva, melyekkel az európai történelem progressusában számolni lehet, számolni kell, s melyeknek a történelem logikája jövődőt ígér, ha csak a história önálló tényezői sorából öngyilkos kézzel maguk magukat ki nem törlik.

Nagy vivmány ez, barátom, melyet feladni bűn! S a nemzet, mely oly körülmények közt is képes volt ez állást kivívni, annyit legalább megérdemel, hogy önállásának megvédése s jogainak valószínűsítése körül ereje iránt ne essenek kétségbe vezérei.

A mint akkor e válság perczében elváltak utaink, elválva maradtak tizenkilencz hosszú éven át mind e mai napig.

Nekem hontalan bujdosás jutott osztályrészemül; – neked a nemzet tiszteltétől s a tényező elemek többségének bizalmától környezett vezéri szerep. De jutottak e vezéri szereppel osztályrészedül nagy kötelességek is és roppant felelősség.

Elvált utainkon kiindulási pontunk s utunk iránya különbözik, csaknem – mondhatnám – ellenkezik.

De nem mondhatod, hogy utadban állottam; nem mondhatod, hogy nehézségeket iparkodtam elédbe gördíteni vagy számvetésidet megzavarni.

Azonban hazafi vagyok, nemzetem sorsa szívémen fekszik. S ez érdekelt-ségnél, e kötelességnél fogva szemmel kísértem folyvást polgári működésedet, *reménylve néha*, aggódva sokszor, figyelemmel mindig – de nem szóltam.

Most szólok, és hozzád és nyíltan szólok, mert úgy látom – s az évek és szenvedések terhe alatt meghiggadt ítélet tekintetével látom úgy –, hogy nemzetünk a jogfeladások sikamlós meredélyén veszélybe, többbe mint veszélybe, halálba sodortatik . . .

Én, ki nemzeteknél uralkodóik irányában a jogfeladást soha sem tartom sem szabadnak, sem kénytelenségnek, igyekeztem magamat, mennyire embertől kitelhetik, a Te álláspontodba belegondolni, s a vélt kénytelenségnek még

csak árnyékát sem vagyok képes fölfedezni; hanem látom azt, hogy a magyar nemzet éppen azon perczet választja kétségbe esni állami jogainak teljes valósíthatása felett, midőn minden nemzet, a nagy Angliától a kis Crétaig, érzi, hogy a kor szelleme, kor iránya s a politikai viszonyok a jogvisszaszerzésnek vagy a jogfejlesztésnek kedvezők.

Ilyenkor mond le Magyarország legbecsesebb állami jogairól és lemond oly módon, lemond, magát oly politikának eszközeül szegődttetve, mely szomszédainkat úgy nyugat mint kelet felé ellenségeinkké teszi; a nemzetiségi belkérdés kielégítő megoldását, a Horvátországgali kiegyezkedést lehetetleníti, s szemlátomást közelgő európai bonyodalmaknál hazánkat a vetélkedő ambícióknak cztéltáblául tüzi ki.

És ha azt kérdem magamtól, mi hát az, a mit nemzetünk ennyi feláldozásért jutalmul kap? látom azt, hogy kapja az idegen érdekekérti katonáskodás kötelességének általánosítását; ezer néhány száz millió forint államadósságot s vele az elviselhetlen tömérdek adók megörökítését, melyeknek ily viszonyok mellett még csak legcsekélyebb enyhítésére sem lehet gondolni.

És hogy a pohár csordultig teljék, látom azt, hogy a miniszterium által előterjesztett törvényjavaslatok még ama nagy jogfeladások után fenmaradott gyöngyöcskéket is kitépik az 1848-ki törvényekből.

Hazánknak s éppen hazánknak alkotmányos biztosítékokra nagyon is szüksége van. Hangosan kiáltja e szükségét füleinkbe saját szomorú tapasztalásunk s negyedfél század történelmének intő szózata. Oda igtattuk egyik biztosítékul a törvényekbe, hogy a költségvetés megállapítása nélkül az országgyűlés el nem oszlattathatik. S a magyar királyi miniszterium ki akarja e biztosítékot is a törvénykönyvből töröltetni! És miért? azért, mert lehet eset, midőn e biztosíték a hatalmat terjeszkedési vágyában genirozhatja.

Ott volt a nemzetőrség. A legártatlanabb institutio a világon, szemben a törvényt tisztelő hatalommal. Sőt a rendnek, a személy- és vagyon-biztonságnak legsikeresebb őrje, mert azt magának a népnek oltalma alá helyezi. De van ezen institutio eszméjében valami, a mi főkül szolgálhat a hatalomnak, hogy ne merje túlfeszíteni az önkénynyé fajulás hurját. S mert ez van benne, a miniszterium a nemzetőrséget el akarja törölni.

Én nem gondolom, hogy az országgyűlésnek missiói közé tartozzék a hatalom útjából az önkénynyé fajulás akadályait elhárítgatni. – Biztosítékokra nem a hatalomnak van szüksége, hanem a népnek; s én nem gondolom, hogy az általános katonai kötelezettség, kapcsolatban a miniszteri felelősség alul elvont rendelkezés hatalmával, biztosíték dolgában a nemzetőrségi institutiót mellőzhetővé tenné.

A törvény némi politikai jogokat ruházott a határőrvidéki lakosságra. A miniszterium – a helyett hogy, a mint jogszerű is, tanácsos is volna, e jogokat

kifejleszthetné, korunk irányának derisiójára eltörültetni indítványozza. És ezt épp akkor, midőn Horvátország, melylyel a kiegyezkedés annyira kívánatos, a határőrvidék politikai állásának biztosítását még az inaugurale diploma feltételei közé is iqtatandónak véli!

Általában a miniszterium által előterjesztett törvényjavaslatok annyira ellenkeznek Magyarország állami életfeltételeivel; annyira összeütköznek azon politikai iránynyal, melyhez nemzetünk negyedfél századon át jó- s bal-szerencsében mindig tántoríthatatlanul ragaszkodott, s melyhez híűségének köszönheti nemzetünk, hogy még van; annyira ellentétben állnak a kornak, melyben élünk, irányával, az európai conjuncturák sugalmaival; horderejükben annyira veszélyesek s annyira nincsenek motiválva sem a szükség, sem a kénytelenség, sem az uralkodó-ház helyzete, sem a legegyszerűbb politikai számtan kívánalmai által, miszerint nem győznék eléggé bámulni, hogy akadhat miniszterium, mely az előterjesztés felelősségét el meri vállalni, ha minden oda nem mutatna, hogy a Te egyetértésedtől s általad az országgyűlési többség támogatásáról magát eleve biztosítottak tudja.

Lassan-lassan fellebben a fátyol a Bécs-seli alkudozások titkairól. Úgy látszik, mind ez már kicsinált dolog, s az országgyűlés csak arra van hivatva, hogy a bevégzett tényt regisztrálja.

De én e tényben a nemzet halálát látom; s mert ezt látom, kötelességemnek tartom megtörni hallgatásomat; nem a végett, hogy vitatkozzam, hanem hogy Isten, a Haza s az utókor nevében esdekelve felszólítsalak: Nézz körül magasb államférfiui tekintettel, s fontold meg a maradandó következeseket, melyek felé vezeted a hazát, melynek élni kellene, midőn a mi csontjaink már rég elporlottak; a Hazát, melyben nemcsak a jelen röppenő perczét, de a változhatlan multat s a közelgő jövőt is szeretnünk kell. – Ne vidd azon pontra a nemzetet, melyről többé a jövőnek nem lehet mestere!

Megőszültem a tapasztalásokban gazdag szenvedések iskolájában, az évek súlya s a bú és bánat alatt. Nem személyes érdek, nem ingerűltség, nem fontoskodási viszketeg szól belőlem. Nekem személyemre nézve nincs semmi várni, nincs semmi kívánni valóm, sem a nemzettől, sem az élettől. De keblemben fiatal erélylyel él s fog élni halálomig a kötelesség érzete hazám iránt.

E kötelességérzet ösztönzött e felszólamlásra. Bocsásd meg azt a kűtfő kedvéért, melyből eredett.

Ha a siker megnyugvását nem vihetném magammal siromba: hadd vihessem magammal legalább a reményt hazám jövődjé iránt.

Ne veszed hazánkat oly áldozatokra, melyek még a reménytől is megfosztának!

Tudom, hogy a Cassandrák szerepe hálátlan szerep. De Te fontold meg, hogy Cassandrának igaza volt!

KOSSUTH Lajos